

تحليل الكوهای بصری و مفهومی
مرگ آزاده در ایران باستان، ساسانی
و سلجوقی با رویکرد شمایل‌شناسی
پلتوفسکی

بشقاب سلجوقی با نقش شکار
بهرام گور و آزاده، مأخذ: موزه
فیتزویلیام. [www.fitzmuseum.
cam.ac.uk](http://www.fitzmuseum.cam.ac.uk)

تحلیل الگوهای بصری و مفهومی مرگ آزاده در ایران باستان، ساسانی و سلجوقی با رویکرد شمایل‌شناسی پانوفسکی*

سهیلا نمازعلیزاده** اشرف‌السادات موسوی‌لر***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۴/۲۶

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۸/۲۸

چکیده

بررسی الگوهای بصریشکار بهرام‌گور و آزادهدر سفالینه‌های مصور سلجوقی نشان می‌دهد که برخی از آنها، علاوه بر ترسیم چنگ‌نوازی و همراهی آزاده در شکار، به هلاکت رسیدن او به زیر پاهای شتر با جامه‌ای متفاوت رانیز مورد توجه قرار داده‌اند. تحقیق حاضر با هدف شناخت الگوهای بصری و مفهومی دو رویداد چنگ‌نوازی و مرگ آزاده با دو جامه متفاوت که در سفالینه‌های سلجوقی به تصویر کشیده شده‌اند، شکل گرفته و تلاش شده به این پرسش‌ها پاسخ داده شود: الف. اشتراک و تفاوت‌های الگوهای بصری و مفهومی دو رویداد چنگ‌نوازی و مرگ آزاده در ایران باستان، ساسانی و سلجوقی کدامند و بر استمرار کدام اندیشه دلالت دارد؟ ب. وجوه مشترک آثار هنری با موضوع آزاده و بهرام در آثار ساسانی و سلجوقی کدامند؟ روش تحقیق مقاله، توصیفی تحلیلی است و مطالب به طریق اسنادی و کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. همچنین، تعداد هشت نمونه انتخابی از آثار برجای مانده از دو دوره تاریخی ساسانی و سلجوقی با محوریت داستان بهرام‌گور و آزاده بارویکرد شمایل‌نگاری و شمایل‌شناسی پانوفسکی مطابقت داده شده‌است. نتایج نشان می‌دهد که الگوهای بصری و مفهومی مرگ آزاده، به‌گفتن ادبی شاهنامه ارجاع دارد که خود برگرفته از یک حکایت شفاهی کهن ایرانی است و از منظر جهان‌بینی اسطوره‌ای ایران باستان؛ به نظر می‌رسد مرگ آزاده با جامه متفاوت به‌مرگ زهره، دلدار و رترغنه (خدا - خورشید)، هنگام تولد خورشید و روزی نو دلالت دارد.

واژگان کلیدی

هنر، ایران باستان، ساسانیان، سلجوقیان، بهرام‌گور، آزاده، شمایل‌شناسی

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول تحت عنوان «تأثیر آراء دینی و فلسفی قرون ۵ و ۶ هجری قمری/۱۱ و ۱۲ میلادی ایران بر شمایل انسان در هنر سلجوقی» در دانشگاه الزهرا تحت راهنمایی نویسنده دوم (نویسنده مسئول، دکتر اشرف‌السادات موسوی‌لر) است.

** دانشجوی دکتری پژوهش هنر، دانشکده هنر دانشگاه الزهرا (س) شهر تهران، استان تهران. Email: so.alizadeh@gmail.com

*** استاد گروه پژوهش هنر دانشکده هنر دانشگاه الزهرا (س) شهر تهران، استان تهران. Email: a.mousavilar@alzahra.ac.ir